

Et eelnevat teiselt poolt täiendada, toome siinkohal ära talvise Itaalia suursaadiku Eestis Marco Clemente, Rahvusooper Estonia ja Eesti Muusika ja Teatriakadeemia korraldatud ooperiteemalise esseekonkursi "Verdissimo junior" võitjatöö. Kärkla Ühisgümnaasiumi õpilane **ADELE VAKS** kirjutas oma nägemuse ooperist kaasajas Verdi "Rigoletto" põhjal. Auhinnatseremooniale järgnenud vestluses tunnistas ta, et ega ta polegi saarelt siiani Estoniasse ooperisse saanud. Nüüd on tal aga ka juba tehtud preemiareis Itaaliasse, Verdi sünnikohta ja tuntud ooperipaikadesse.

Jutuvestjad laval ja orkestriaugus

Minu esimene ooperikogemus algas ootusärevusega nagu ükskõik missugune esmakogemus. Lisaks tiksus kuklas teadmine, et kunagi tuleb nähtu põhjal essee kirjutada. Püüdsin korraliku õpilasena kõike asjasse puutuvat tähele panna. Lavakujundus oli mõistlik. Midagi puudu ei olnud ja kujundus ei jäänud tegevusele jalgu. Orkester mängis eeskujulikult, vähemalt minusuguse vähiku kõrva jaoks. Muusika iseenesest oli loomulikult imeline – jutt käib ju Verdist. Näitlejatöö? Korralik. Peale paari kohmetusehetke ei oska midagi ette heita. Aga ükski neist kolmest põhikomponendist – muusika, näitlejatöö, kujundus – ei jätnud üksinda sügavat muljet.

Järele mõeldes saan kogu kiituse etenduse kohta panna ühte lausesse: Verdi muusika ja orkestri interpretatsioon sellest, näitlejate rollitäitmised ja vokaalakrobaatika ning kostüümid ja lavakujundus töötasid koos ühe ülla eesmärgi nimel – jutustada lugu, mis on ooperi aluseks. Tõenäoliselt ei mäleta ma kunagi, kui lapselastele oma esimesest ooperikogemusest räägin, enam seda, kui helesinine oli Gilda kleit. Rigolettote ja Hertsogile needuse peale pannud aadliku nimi ja tiitel on ausalt öeldes juba praegu meelest läinud. Aga ma usun, et mäletan nende lugu – hugo'likult traagilist lugu inimitunnete äärmustest.

Näitlejate kiituseks tuleb öelda, et igaüks oskas kanda just seda osa, mida tema tegelaskuju loos mängis. Kangelased olid Rigoletto ja Gilda, kõik teised olid toetavas rollis. See ei tähenda, et nad poleks säravalt mänginud. Mart Laur mängis välja Sparafucile õõvastust tekitava asjalikkuse ja ratsionaalse suhtumise oma töösse. Stella Grigorjani osatäitmisest tuleb välja paradoks: asjalik Maddalena armastas tegelikult Hertsogit samamoodi nagu õrnahingeline Gilda. Ta teab, et siirast vastuarmastust pole mõtet loota, ometi ei saa ta midu, kui armastab. Kohmetus, mida koori liikumises aimata võis, oli omal kohal teise vaa-

tuse stseenis, kus Rigoletto õukondlasi oma tütre pärast põlvili maas anub. See, kuidas Marullo vana narri palumise peale selja keeras ja minema läks, on valusalt sarnane sellega, kuidas enamik inimesi ka tänapäeval suhtub kerjusesse või tänaval magavatesse kodututesse. End mitte hoolima harjutununa ei osatagi teise inimese õnnetusega silmitsi seistes midagi teha... Ka Rame Lahaj kehastatud Hertsog oma hoolimatuse ja elumehelikkuses jääb Rigoletto kibeduse ja Gilda armastuse kõrval tagaplaanile. Samas toimibki Hertsogi tegelaskuju rohkem katalüsaatorina, kes paneb reaktsiooni toimuma, ise selles osalemata.

Sama hästi, kui ülejäänud oskasid taustale hoiduda, oskasid Kadri Kipper ja Jassi Zahharov oma tegelaskujude suurusel särada lasta. Mida ooperi lõpu poole, seda ladusam ja loomulikum oli ka Kipperi ja Zahharovi mängitud isa-tüttere suhe. Juba etenduse algul paistis Zahharovi mängust selgesti Rigoletto tüdimus oma tööst ja kibedus, mille see vana mehe südamesse istutanud oli. Tema loidus narririiete selgaajamisel ja okkiline sarkasm õukondlastega suheldes saab seletuse stseenis, kus needusest kohutatud narr aadlikele – või tervele inimkonnale? – hüüab: "Kui olen jälestusväärne, on see teie süü!" Ometi pole viha Rigolettot alla neelanud: mida suurema kirga vihkab ta Hertsogit ning tolle õukonda, seda kirglikumalt armastab ta oma tütarta. Kadri Kipperi mängust on ka aru saada, miks – Gilda puhtus, siirus, pühendumine armastatu(te)le on täielik vastand esimeses stseenis nähtud õukonnaelule. See, kuidas neiu ka häbistatuna ja petetuna tunnistas, et armastab petjat ja häbistajat kõigest hoolimata piisavalt, et anda oma elu armastatu eest, võtab sõnatuks. Näitlejatöö poolest oli ooperi mõjuvaim stseen kahtlemata hetk enne kardina lange-mist, kui Rigoletto ahastusest meeletuna oma narrimütsi, mille ta varem nii võidukalt kõrvale oli heitnud, jälle pähe surub. Alles siis oli

ta oma au kramplikult kaitsmise ja kättemak-suihaga endast tõeliselt narri teinud.

Tõsiasi, et tegu oli peaprooviga, andis haruldase võimaluse kohe esimese ooperikogemusega näha ka lavastuse köögipoolt. Katkestused, mis algul naerma ajasid või häirisid, olid tegelikult väärtuslikuks materjaliks lavastuse – mitte ooperi enda – analüüsimisel. See, kuidas lavastaja seksus mängu põhiliselt "vahepealsete" stseenide puhul, mis muidu oleksid kergesti meelest läinud või tähelepanuta jäänud – siis, kui siirduti ühe olulisema stseeni juurest teise juurde, kui tegevuse intensiivsuses oli paus, kui juhatati sisse mõnd tähtsamat hetke –, näitas, kui pühendunud oli meeskond endast parima andmisele. Kuna kõik stseenid on loo osa, ei saa ühtki jätta tähelepanuta.

Hugo, kelle näidendil põhineb ooperi libreto, oli suurepärase lugude jutustaja. Verdi – nagu avastasin – samamoodi. Tema muusikat ei pane tihtipeale tähelegi, sest see jutustab lugu laval toimuvaga niivõrd hästi ühte sulades. Võiks öelda, et näitlejad aita-vad muusikal jutustada, mitte vastupidi. Samas on orkestri ja näitlejate mäng tihedalt ühte põimunud, nii et on raske üht poolt esile tõsta. Osav mäng dünaamikaga andis edasi laval toimuva emotsionaalset poolt. Kui silmale on näha vaid pingil istuv unele-va näoga Gilda, räägib flöödisoolo ülejää-nud loo sõnadetagi ära. Kõuekõmina ja hin-gepiinade jaoks kasutatakse tervet orkestrit. Suuremat õnnetust pole ka sellest, kui pin-geliselmatel kohtadel lauljate hääli orkestri tagant kuulda polegi, sest muusika instru-mentaalne ja vokaalne osa ajavad niikuinii sama rida ja lugu saab jutustatud ikkagi. Dirigendi katkestamised, nagu lavastaja omadki, olid viimase lihvi andmine, et laval ja orkestriaugus toimuv omavahel täpselt-täpselt kokku läheks.

Mulle meeldivad lood. Ja ma usun, et lu-gude kaudu on inimestele teatud asjade üle-tamine tõhusam kui nende otse pähe lajatami-ne. Loo kvaliteet ja see, kas sõnum kuulaja-tele päralt jõuab, sõltub enamasti jutustajast. Ooper on keeruline segu erinevatest kunsti-vormidest, öeldi meile enne etenduse algust. Olen nõus. Aga tähtsaim pole see, kui kõr-gekvaliteedilised on need kunstivormid eral-di, vaid nende kokkumäng. Norida tahtes võiks leida, et näitlejatel oli kohmetusehetki, et muusikud lasid mõne pausi kõrvust möö-da, et lavakujunduses oleks võinud midagi teisiti olla. Aga sellel pole mõtet. Sest lugu sai jutustatud. Lavakujundus, valgustus, näitle-jad, laulusõnad, melodiad ja orkester toeta-sid üksteist, mitte ei üritanud üksinda muljet avaldada. Ja teate, toimivat koostööd on kau-nimigi vaadata kui üksikute tähtede sära.